

## CONVORBIRI CU PROF. H. H. STAHL \* DOUĂ SOLUȚII LA CHESTIUNEA AGRARĂ

**28 decembrie 1988.** Telefon de la prof. Ștefan Costea. Îmi propune să-i facem o vizită profesorului Stahl. Accept cu multă bucurie. Ajungem pe la orele 11 a.m. Profesorul arată foarte bine. Se ține excelent. La 88 de ani, rezerve semnificative de energie: atitudini ferme, program strict (în raporturi cu persoanele și cu instituțiile) etc. etc. Profesorul vorbește mult, are plăcerea comunicării opiniei, a punctului de vedere, în care se citește adâncimea unei mari experiențe și marca unei Școli de gândire. Are o linie de conduită: „trebuie făcut maximum din ce se poate face”. Refuză să scrie recenzii la cărți pe care le bănuiește fie rupte de stările reale, fie depășite de ele. Nu vrea să participe la discuția despre organizarea cercetării (la care-l invitase prof. Costea) căci, arată el, „cercetarea este interzisă”. Dă o sumă de exemple. „Am vrut să scriu despre sistematizare. Am lucrat multă vreme la sistematizare. Însă mi-am dat seama că e greu. Costă, după calculele mele, 5 miliarde... Apoi, nu este apă. E ușor să faci bloc fără apă și fără W.C., o casă, dar n-ai rezolvat chestiunea. *În plus ai stricat o gospodărie*”. Ne vorbește despre istoriaarendășiei și despre alternarea între cele două soluții la chestiunea agrară: soluția „concentrării” și soluția „descentralizării”\*\*. „În 1918, își amintește profesorul, nemții s-au confruntat cu problema hranei populației și a armatei. L-au însărcinat pe G. Antipa să se ocupe. Acesta a centralizat pământurile, a făcut o serie de mici industrii, a clădit în acest sens și a folosit *munca mobilizată*: căruțe, țărani, rechiziționări etc., totul folosit în sistem centralizat, prin mobilizare. După război, țărani au dat foc acelor « construcții », revenind la structura descentralizată. În Moldova, confruntat cu aceeași chestiune, Garoflid a folosit și el soluția *muncii mobilizate*: « N-ai fost mobilizat pe front ca soldat, ești mobilizat ca plugar al statului. Te duci unde e nevoie de tine. Ari ce ți se cere, cit și când ți se cere, etc... ». În general, comentează profesorul, există o alternare între cele două soluții: concentrarea (în vetre de sat...) și descentralizarea. Rușii au folosit amândouă soluțiile. Au folosit soluția *huntelor*, a acelor case răspândite în raport cu pământurile — un fel de ferme. A fost un suedez acolo la ei, care, după revoluție, a venit la noi și a scris inclusiv în revista lui Gusti: „Sociologie românească”. Profesorul opinează că ar trebui scris despre chestiunile acestea. Amintește o carte despre istoriaarendășiei socotind-o foarte importantă. Atrage atenția asupra modeluluiarendășiei ca răspuns la chestiunea agrară. Discuțiile continuă pe linia evocărilor.

\* Din *Cu fața spre Bizanț* (Jurnal sociologic), 28 decembrie 1988.

\*\* Profesorul se referă la aceste două atitudini față de sistemele agrare interpretate în sens larg: populație, tip de locuire, raport cu pământul, tip de exploatare a pământului și chiar tip de proprietate.

Aminteste despre echipa lui A. Golopenția care, întoarsă din Basarabia unde desfășurase cercetări, a făcut comunicări la Institutul Social Român. N. Dunăre a comunicat chiar despre acel sistem dispersat. Ne spune că a primit un telefon de la prof. Malinski, care socotește cartea lui Sabin Manuilă, „*Statistică și sociologie*” — drept genială. Alte discuții în chestiunea cărții lui C. Murgescu („*Mersul ideilor economice la români*”). Supărat pe Z. Ornea pentru ceea ce-a scris vis-à-vis de prof. Murgescu. Indignat pentru cartea lui Z. Ornea despre Maiorescu. Îl caracterizează foarte aspru. „E incult și obraznic. Se bagă unde nu se pricepe. Traduce « enfant de coeur » cu « copil de inimă »... După ce citești cartea lui despre Maiorescu stai și te întrebi, dacă s-a culcat sau nu cu soră-sa. Nu-i admisibil. Aceste personalități culturale care-au influențat epoca lor trebuie respectate.

Îmi povestea nepotul lui Toroutiu că bunicul său a primit pe cineva care s-a prezentat cu niște documente Eminescu. Le-a citit și l-a întrebat cât costă. Le-a plătit și apoi a scos chibritul și le-a dat foc. Așa trebuie procedat. Nu se poate, domnule, să uiți respectul pe care-l datorezi unor astfel de oameni”.

Ne mai relatează c-a terminat studiul despre Gusti și Iorga. A fost construit în jurul ideii că unul a pornit de la sociologie refuzând istoria (Gusti) spre a o accepta apoi, iar celălalt a recuzat sociologia (Iorga), pentru a sfârși prin a admite necesitatea ei. Două linii care, pe măsură ce s-au îndepărtat de punctele de pornire și-au însușit, fiecare, adevărul celeilalte. Etc. etc.

Pe drum, la întoarcere, discuții diverse cu profesorul Costea.



## SOCIAL-WORK-UL, ȚARA FĂGĂDUITĂ ȘI PREMIUL NOBEL PENTRU SOCIOLOGIE

*Pe marginea convorbirilor cu profesorul H. H. Stahl (Din Cu fața spre Bizanț. Jurnal sociologic).*

**Marți 12 februarie 1989.** Vizită la profesorul H. H. Stahl pentru „referințe” în vederea obținerii bursei Fulbright. Profesorul este extrem de vioi. Ne primește, pe mine și pe D. Abraham, cu un aer foarte degajat. Îi relatăm, întâi Abraham, apoi eu, ce intenții avem în America, în eventualitatea că se aprobă\*. Profesorul ne ascultă (nu mult; are plăcerea de a te face părtaș sufletesc la experiențe, gânduri, frământări de peste vreme etc.). Este plin de sollicitudine și se arată foarte bucuros să ne sfătuiască. Privindu-l și ascultându-l realizez că spiritul nu se poate „obiectiva” (ieși din pura lui „subiectivitate”) decît fie sub formă religioasă, morală, metafizică etc. fie sub forma înțelep-

\* Plecarea mea a fost oprită. Singurul mod în care se putea pleca (folosind și în acest caz multe relații, dacă le-ai fi avut, era pe bază de pașaport turistic, modalitate de care nu mă puteam folosi căci îmi lipsea suma de dolari necesară în acest sens. Am reușit să plec abia în mai 1990.

ciunii bătrînilor. Străvechea instituție cutumiară a „oamenilor buni și bătrîni” va fi avut desigur și un sens *inițiativ*. Cei ce ajungeau la această treaptă, erau liberi, cu desăvîrșire, adică, se arătau în stare să „depună mărturie” pentru dreptatea și nedreptatea lumii și a oamenilor. Cuvîntul lor este des-pătimit, este luminos, are ceva din calitățile „cuvîntului dintîi”, care plutea peste stihii, peste „locul netocmit și gol”. Acest fel de a fi ține de timpul sacru, de marile modele, de paradigmatic. În timpul secular, „ce-un secol o zice, ceilalți o dezic”. În timpul sacru, însă, se iscă lumina logosului peste oarba „dezicere” a „secolilor”. În cuvîntul bătrînilor se comunică ceva din taina hierofaniilor. Este ceva din întoarcerea feței lui Dumnezeu către lumea rătăcită. Lumina „cuvîntului dintîi” răsare numai acolo unde acesta poate sălășui liber, neatins de impuritățile întunecoase care vin din patimi și senzualisme, din pasiuni dezordonate, din căderi și răscoliri... Dar aceasta este cu precădere treapta bătrînilor. Ei pot fi sediu pentru calmul și măreția dintîi a cuvîntului. Ei sînt „oamenii buni și înțelepți”. Prin ei cuvîntul redevine cumpăna lumii.



Discuțiile cu profesorul Stahl înaintează pe linia „sfaturilor”. Are părerea că în America ar trebui cercetată experiența *social-work*-ului (à propos de proiectul lui Abraham în chestiunea urbanismului și a sistematizării). Americanii au rezultate formidabile. Singurul sociolog care a primit premiul Nobel, o femeie \*, este cel ce-a inventat tehnica „social-work”-ului. America s-a confruntat cu lumi dintre cele mai diverse, cu lumi „căzute” care-și căutau „salvarea”, „mîntuirea” aici. În America și spre America se venea cu un gînd și un simțămînt de „mîntuire”. A face din aceste lumi de condiții culturale, de *backgrounds*-uri așa de diverse, cu limbi diferite, cu mentalități despărțite de abisuri etc., un „popor”, o lume unitară în adîncea ei diversitate de limbi, obiceiuri, religii, culturi etc., este un lucru uimitor. Cum s-a reușit? Profesorul reușea, iată, să ne sugereze măreția „social-work”-ului american. Este aici ceva din exemplaritatea lecției americane. *Social-work*-ul a ridicat lumile rurale, diversul lingvistic și etno-cultural, la o unitate, nu *urbană* ci *urbi*-ală. Fiindcă orașul are, cu siguranță aceste trei înțelesuri: el poate fi, ca în „evul mediu”, orașul provinciei, ori, ca în Orient, locul în care se amestecă neamuri, limbi, obiceiuri, într-un amestec vremelnic. Dar el poate fi *urbs*, *orașul lumii*, locul *cetățeanului*. Roma este primul prototip al acestui *urbs*. *Ad urbem esse* înseamnă: „Sînt la porțile Romei”. America a reușit acest lucru, ne sugerează profesorul Stahl, și grație acelor „case” (cluburi) pentru „noii sosiți”. *Social-work*-ul a folosit religiile, obiceiurile celor veniți ca „tehnic” de *integrare* socială și culturală. *Social-work*-ul are și această semnificație: de a fi mijlocit noului sosit întîlnirea cu „omul nou”, cu Lumea nouă, care, altfel, prin întîrzierea „arătării” ar fi dezlănțuit stressul, nesiguranța, neîncrederea, spaima, teama că totul n-a fost decît himeră, iluzie. Cele spuse de profesorul Stahl mă lasă să înțeleg că „asistentul social” a fost pentru mulțimile

\* Este vorba despre Jane Addams (1860 — 1935)

acelea de noi veniți, atrase de mirajul „Lumii noi”, un „apostol”. În orice caz, paradigma lui era cea „apostolică”, de Vestitor al Lumii noi și al Omului nou. Așa s-a clădit America. Așa se face că America este țara unui „popor apostolic”. Lumile căzute s-au „salvat” și ca urmare a „cuvîntului” celui ce deplasa „Frontiera” noii lumi grație tehnicii social-work-ului. America s-a clădit din salvarea lumilor nou sosite de la suburbialism și lucrul acesta se datorează, în parte, și social-work-ului. În aceasta constă valoarea exemplară a „lecției americane”. Iată de ce acordarea acestui Nobel unui sociolog dobîndește o semnificație specială. Acea femeie a vestit lumii o cale pentru cei care vor fi confrunțați în viitor cu situația lumilor care-și caută salvarea după modelul Marelui Pelerin. Într-un anume sens putem spune că „fenomenul american” a fost întrucîtva anticipat, vestit de epoca marilor cruciade, a marilor pelerinaje din evul mediu tirziu. Atunci imense mulțimi, mase „destă-rîinate”, rătăceau pe drumurile care duceau toate spre „Pămîntul sfînt”, ca spre o Țară făgăduită, un loc al salvării. Dar atunci fenomenul a ratat, în partea lui de secularitate. N-a existat o Americă și nici *Social-work*-ului, acel serviciu în slujba celor umili, inventat spre a-i întîmpina pe cei osteniți, deznădăjduiții drumurilor și ai sortii. În locul social-work-ului, cei porniți în pragul Renașterii spre Țara Făgăduinței, cu Marea Cruciadă a Inocenților, au fost întîmpinați de armatori criminali, de neguțătorii inocenței care-au condus către decimare Sfînta cruciadă a Copiilor. Și în fapt, toți pelerinii, toți rătăciții, sînt pînă la un punct Copiii lumii.

Fără *Social-work* probabil că așezarea populațiilor ce soseau în Lumea nouă ar fi fost cu mult întîrziată, dacă n-ar fi fost, cumva, cu totul zădărnice, atîtea erau obstacolele și greutățile căutării și găsirii „locului” tău în Noua Așezare. În locul ordinii americane am fi avut, probabil, un enorm suburbialism continental, un imens *Ochlos* proletarian adunat de pe toate continentele. Ne putem întreba, desigur, ce se întîmplă cu dezrădăcinării lumii de astăzi, acum cînd „rezerva” americană s-a epuizat. Spațiul american și-a epuizat rezervele de asimilare a populațiilor care se află și astăzi în căutarea Țării Făgăduite. „Trezirea” lor s-a petrecut cu întîrziere. Dar dacă s-ar transpune „soluția americană”, lecția social-work-ului, chiar acasă, în spațiul celor ce se confruntă cu fenomenul dezrădăcinării la scară mare?! Ceea ce se întîmplă azi în aria de influență americană pare a fi expresia unei asemenea transplantări a „lecției americane”. Începe era unui „sincronism american”, oarecum diferit de cel occidental. A doua mare fază istorică a sincronismului planetar a început deja. Occidentalizarea lasă loc astăzi americanizării lumii. „Democrația americană”, așa cum a fost ea înțeleasă de Tocqueville, și „Social-work”-ul, reprezintă doi piloni importanți ai noului spirit, două vehicule ale noului Sincronism. Va dura istoria acestui al doilea sincronism? El își întîlnește deja primul său contraval în chiar spațiul american. Acolo se înfruntă astăzi două „formule”: cea americană și cea japoneză. Astăzi cînd Occidentul se închide, rocade într-o mentalitate provincială, amintind de provincialismul evului mediu America se deschide spre lumile „frontierei”, spre Marele Orient. California, observă Naisbet într-o carte a sa, „*Megatendințe*”, nu mai este pur americană. Este un creuzet în care se „prepară” o nouă sinteză, din

care lumea de mâine a Frontierei va ieși primenită. Centrul lumii se află azi în Pacific. Atlanticul este un „lac interior”, o „baltă a liniștii”. Nimic nou nu se mai întâmplă în Atlantic. Din Pacificul american pornește azi marele front de val al istoriei universale. Și când te gîndești că totul a început cu un *dialog* dintre *lumile țărănești* ale planetei și *Social-work*-ul care se înfiripase pe Pămînturile făgăduite. Așa se face că la sosire locul n-a fost pustiu.

Omului nou i se simțea prezența pretutindeni, în cuprinsul lumii americane. Pe acesta l-a vestit, noilor sosiți, Social-work-ul. Aceasta este lecția americană. Am înțeles lucrul acesta în urma discuțiilor, mai mult metodologice, cu profesorul Stahl, în jurul Social-work-ului. Mi-a rămas bine întipărită în minte, ideea sa, că o tehnică sociologică, este, în același timp, o tehnică culturală, face parte din tradiția și felul de a fi al societăților concrete. Iată de ce sociologia nu poate fi decît o „teorie regională”. Înțelegînd și respectînd această idee, elevii Școlii de sociologie de la București, în frunte cu profesorul D. Gusti, au reușit să dăruie lumii una dintre cele mai originale școli de sociologie din lume. Pentru că au înțeles că „școlile” sînt prelungirile savante ale sufletului și minții unui popor. Ieșind cu Dorel din casa Profesorului ne aminteam cît de „proaspăt” și de „tînăr” este acesta. Atunci cred c-am înțeles amîndoi secretul acestei „tinereți”.

ILIE BĂDESCU